

Smysl v dějinách 3

Otázka po smyslu v dějinách nesmí být zaměňována s otázkou „smyslu dějin“, která bývá chápána jako stojící na předpokladu, že dějiny jako takové, tj. vcelku, mají smysl (i když jej třeba často nevidíme a nechápeme). Dějiny však jsou zcela nepochybně terénem, kde se nejrůznější typy více či méně smysluplného jednání střetávají jednak se setrvačnostmi jak přírodními, tak pseudo-dějinnými, zejména však s nejrůznějšími jinými typy více či méně smysluplného jednání a ovšem také s jednáním velmi málo smysluplným či přímo nesmyslným a protismyslným. Stručně tedy můžeme říci, že dějiny jsou zvláštní scénou (jednou ze scén, neboť známe ještě terén organického života a terén života mytického), na které dochází k velkému a dlouhodobému zápasu smysluplného úsilí s nesmyslem a nesmyslností. Jako „celek“ zajisté nemají dějiny smysl, ale nelze přehlédnout, že už na rovině organického vývoje, u lidského rodu na rovině života a myšlení ve světě mýtu, zvláště však na rovině života a myšlení dějinného (tj. ve světě dějin) lze vysledovat dlouhodobé souvislosti, jejichž smysluplnost (určitého typu) může být rozpoznána, popsána a někdy zvláště na dějinné úrovni dokonce pochopena, tj. myšlenkově uchopena a zpracována. Snad by o něčem takovém nemělo vůbec docházet ke sporům. Smysluplnost jednotlivých linií navazování ovšem nemůže znamenat, že smysluplnost je nějak samozřejmě integrována na úrovni (a způsobem), jež se vymyká lidským rozumným záměrům a předem rozvrženým projektům. Smysluplnost se v dějinách uplatňuje vždy pouze lidským prostřednictvím, tj. prostřednictvím lidských subjektů, nikoliv mimo ně. Jiná je ovšem otázka, zda skutečně dosažené uplatnění smysluplnosti musí vždy procházet něčím vědomím jako takové, tj. plně uvědoměné. Zkušenost naopak praví, že v usilování o smysluplnost se někdy vyjeví také smysl, který původně žádnou lidskou myslí, žádným lidským vědomým plánem a záměrem neprošel. V tom smyslu pak pro dějiny platí to, co platí pro dialog: pravda (tedy také smysl, protože pravda beze smyslu není oslovující pravda) může oslovit ty, kteří si dovedou vzájemně naslouchat a tak se naučí pozornosti, nezbytné k uslyšení hlasu samotné pravdy.

[Záznam se dochoval jako kartotéční lístek v AUK. Pozn. red.]

(Praha, 950313-3.)